

egy óra alatt kinyitotta egy 1904-es előadásán. Nem csoda, hogy George Bernard Shaw drámaíró azt nyilatkozta: Jézus és Sherlock Holmes mellett Houdini nevét emlegetik a legtöbben, aki szupersztárként is tért vissza az Egyesült Államokba. Az 1910-es évek Houdini-örületéről E. L. Doctorow *Ragtime* című regénye is tanúskodik, de a belőle készült 1981-es Milos Forman-filmből sajnos kihagyták a Houdini-szálat, csak filmhíradó-részletben láthatjuk a szabadulóművészt, aki nemcsak víztartályból szökött meg, de még elefántot is „elvarázsolt” az 1918-as New York-i show-jában.

Bár a legveszedelmesebb mutatványok során kísértette a halált, végül egy perforált vakbélgyulladás és egy szeren-

Láncait vesztette, és ezzel egy egész világot nyert meg – Harry Houdini 1899-ben

csétlen ütés vitte el. 1926 októberében a montreali McGill Egyetemen vendégeskedett, amelynek néhány diákját vendégül látta az öltözőjében. Az egyikük, Jocelyn Gordon Whitehead – aki a közhiedelemmel ellentétben nem volt ökölvívó –, megkérdezte a „mágust”, igaz-e, hogy bármilyen gyomorütést kibír? Mire az „igen” válasza azonnal gyomron vágta a felkészületlen Houdinit, majd még többször. A súlyos vakbélgyulladás és az ütések kombinációja végzetesnek bizonyult, bő egy héttel később, 1926. október 31-én, halloweenkor hunyt el a világ leghíresebb, büszkén amerikai művésze. Hagyatéka egy részét kései utódja, a Szabadság-szobrot is „eltüntetett” illuzionista, David Copperfield vásárolta meg. ■

Kikiáltják a Magyarországi Tanácsköztársaságot

1919. március 21.

105
éve
történt

Egy felhős napon, 1919. március 21-én, pénteken, Budapestet egy „Mindenkihez!” címzett, sűrűn teleírt kiáltvány lepte el, amelyben a Magyarországi Szocialista Párt tagjából álló Forradalmi Kormányzótanács deklarálta, hogy „*Magyarország proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat*”. Ezzel kezdődött a 133 napos proletárdiktatúra, amelyet a Horthy-korszakban a magyar történelem mélypontjaként ábrázoltak, amikor a főváros „*vörös rongyokba öltözött*”, míg 1949 után a nemzeti törtéánk egyik csúcaként jelenítették meg, amikor a muzsikusz cigányok is az „Internacionálét” játszották.

A Magyarországi Tanácsköztársaság részben az első világháborút követő közép- és kelet-európai forradalmi hullámba illeszkedett, részben a századelőtől született baloldali modernizációs programok radikális megvalósítási kísérleteként értékelhető, ami csak felemásan realizálódhatott a mindössze négy és fél hónap alatt. A jobboldali emlékezet előszeretettel állítja be a pro-

letárdiktatúra kikiáltását külföldön kiképzett és „guruló rubelekkel” meg támogatott bolsevik ügynökök puccsának, amely nem élvezte a magyar nép támogatását. Valójában Kun Bélák sosem kerültek volna hatalomra, ha nincs az első világháborús összeomlás, és az a politikai, katonai, gazdasági, társadalmi és – a spanyolnáthajárvány miatt – egészségügyi válság, amivel szemben a Károlyi-, majd a Berinkey-kormány tehetetlennek bizonyult a sikeres öszirózsás forradalom után.

Az első világháború végén ugyanis Közép-Európában egyszerre azonosíthatunk „pacifista”, „nemzeti”, „szocialista” és „parasztforradalmakat”, amelyek aránya változó volt a különböző országokban, ahogy arra Hajdu Tibor rámutatott a *Közép-Európa forradalma, 1917–1921* című 1989-es művében. Magyarországon a pacifista polgári kormány konfliktusba került az elszakadni kívánó nemzetiségek nemzeti, az üzemek szocializálást követelő, munkástanácsokat (vagyis magyarországi szovjeteket) alapító munkások

szocialista és az 1918 novemberében a vidéket lángra gyújtó, földosztást követelő parasztok „forradalmával”, és végül kezdeti népszerűségét felemészítve a Károlyi-rendszer megbukott. A hatványozott válsághelyzetet használták ki a bolsevikok – az Oroszországi Szocialdemokrata Munkáspártból 1903-ban kivált militáns, avantgárd párt tagjai –, akik sikerrel aknázták ki, hogy a szocialdemokrata politikusokkal szemben ők nem kompromittálták magukat a háborús politika támogatásával, ami a II. Internacionálé csődjéhez és 1916-os széteséséhez vezetett. (Hogy aztán a helyét a III. Internacionálé, vagyis a bolsevik Komintern vegye át 1919-ben.) A bolsevik pártvezér, a világháborút osztályháborúba fordítani akaró Lenin nevét 1917-ig nem is ismerték Magyarországon, ám miután átvette a hatalmat Oroszországban, vers is született róla: Pásztor Árpád volt az első magyar Lenin-óda írója (aki később egy gyors pálfordulással az első Tanácsköztársaság-ellenes regényt is megírta *Kelemenék* címmel, még 1919 őszén).

A végét járó Osztrák–Magyar Monarchia forradalmasításának elősegítésére már 1918 nyarán érkeztek haza Szovjet-Oroszországból egykori hadifoglyokból lett bolsevik párttagok. Ők nagyjából 40-50-en lehetnek, de persze jóval nagyobb számban érkeztek haza a nem beszervezett, csak a bolsevik eszmétől „megfertőzött” hadifoglyok. A magyarországi pártalakításra azonban csak 1918 októberében érett meg a „helyzet”. Ezt jelezte a hadifoglyból hivatásos forradalmárrá avanszáló Kun Béla

felfüggesztették az osztályharcot, és a „polgári demokratikus” rendszert igyekeztek megszilárdítani, a kommunisták a proletárdiktatúra szükségességét hirdették. Az 1918 decemberében elindított *Vörös Újságban* a munkások elárulásával vádolták a „szocdemeket”. A „forradalom vívmányait” – és persze saját hatalmukat – féltő szociáldemokrata miniszterek ezért úgy döntöttek, leszámolnak a kommunista politikusokkal, és 1919 februárjában letartóztatták őket. A börtönben „félholtra” verték Kun Bélát a rendőrök, de ezzel

feleszmélt, már kikiáltották a proletárdiktatúrát, és a szociáldemokrata és a kommunista párt egyesült Magyarországi Szocialista Párt (MSZP) néven. (A párt neve 1919 júniusában Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjára változott.)

Habár a Tanácsköztársaság a proletariátus diktatúráját hirdette, az első három héten széles körű támogatást élvezett, és valóságos „nemzeti lelkesedés” kísérte a kikiáltását. Az internacionalista kommun létrejöttének fő oka ugyanis a nacionalista felháborodás volt amiatt, hogy az antant meg akarja csonkítani Magyarországot. A támogatás különös módon éppen addig tartott, amíg valóban meg nem kezdődött a román csapatok támadása Magyarországra ellen 1919. április 16-án. Ekkor a Forradalmi Kormányzótanács tagjai megijedtek, megkezdődtek a tüszszedések az ellenforradalmi szervezkedések megelőzésére. Miközben neves baloldali művészek elhidegültek a kommüntől a terror miatt, sok jobboldali katonatiszt kitarzott a Tanácsköztársaság mellett, abban bízva, hogy szovjet-orosz katonai támogatással a magyar Vörös Hadsereg sikeresen tudja megvédeni a magyar határokat.

Stromfeld Aurél sikeres, 1919. május–júniusi északi hadjárata ellenére az északkelet felé előretörő magyar Vörös Hadsereg azonban nem tudott kapcsolatba lépni a szovjet-orosz erővel, a keleti katonai segítség elmaradásával pedig megpecsételődött a blokád alá vett, több oldalról szorongatott Tanácsköztársaság sorsa, amely a belső támogatását is elvesztette 1919 nyarára. Bár a Tanácsköztársaságot a román hadsereg (vagyis nem Horthy Miklós Nemzeti Hadserege) buktatta meg 1919. augusztus 1-jén, az osztályellentétek, valamint a főváros és a vidék ellentétének kiéleződése miatt hosszabb távon már amúgy se maradhatott volna fenn teljes külpolitikai elszigetelődésben. Ahogy Kun Béla megfogalmazta: „*mi a Magyarországi Tanácsköztársaság sorsát a nemzetközi proletárforradalomra alapítottuk*” – a világforradalom azonban elmaradt. ■

„Az országot az összeomlás anarchiájától csak a szocializmus, a kommunizmus megteremtése mentheti meg” – kezdetben sokan bíztak Kun Bélában és a kommunistákban

Pravdában megjelentetett *Elvégeztett!* című cikke, amelyben kinyilvánította egy magyarországi kommunista párt szükségességét. Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt magyar csoportja 1918 márciusában alakult meg Moszkvában, Leninnel egyeztetve ennek tagjai vállalták magukra, hogy hazatérnek a polgári kormány megdöntésére.

A Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) az 1918. november 24-i megalakulása után élesen támadta az őszirózsás forradalom után hatalomra kerülő Károlyi-kormányt, és különösen az abban szerepet vállaló szociáldemokratákat. Míg a szociáldemokraták 1918 novemberében

csak növelték elfogadottságát a munkások és a háborús veteránok között, miután a legolvasottabb bulvárlap, *Az Est* tudósítója interjút készített az összevert Kunnal, és ezzel akaratlanul is a munkásmozgalom mártírjává tette, a népszerűségét egekbe emelve.

Amikor a Vix-jegyzék átadása után, 1919 márciusában tetőzött a válság, és a Berinkey-kormány lemondott, a szociáldemokraták már nem mertek egyedül kormányt alakítani, és kiegyeztek a börtönben lévő kommunistákkal. A források többsége szerint ez Károlyi Mihály tudta nélkül történt: lemondó nyilatkozatot fogalmaztak a köztársasági elnök nevében és ráhakisították az aláírását. Mire Károlyi